

Autoritarni odgojni stil roditelja kao prediktor školskog neuspjeha

Smiljana Zrilić
Sveučilište u Zadru
Stručni odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja predškolske djece

Sažetak

Raznolike i mnogostrane implikacije školskog neuspjeha djece razvijenih *intelektualnih sposobnosti* sve više su tema brojnih znanstvenih istraživanja. Traga se za uzrocima njegova učestalog širenja na svim područjima djetetove osobnosti. Obrazovno područje i slaba ocjena samo su jedan od indikatora školskog neuspjeha. Promjene u ponašanju i raspoloženju, ali i tjelesne manifestacije i psihosomatske bolesti (poput glavobolje, mučnine, trbušnih problema te problemi s kožom) pokazatelji su neuspjeha na socijalnom i emocionalnom području djetetove osobnosti.

Neuspjeh je rezultat suodnosa između različitih faktora i njihova dinamičkog prožimanja te je vrlo teško u potpunosti rasvijetliti sve uzročno-posljedične veze i odnose koji mogu rezultirati školskim neuspjehom. Polazeći od višestrukih uzroka, u ovom je istraživanju pozornost usmjerena na roditeljski odgojni stil i njegovu predikciju školskome neuspjehu. Kako se početak adolescencije veže uz pomanjkanje interesa za školu, uzorak ispitanika su učenici osmih razreda.

Pokazalo se da autoritarni odgojni stil roditelja ima za posljedicu izraženu školsku fobiju i teškoće u socijalnim interakcijama s vršnjacima, koje mogu biti razlog i slabijeg školskog postignuća. Nasuprot tome, demokratski stil odgoja je u pozitivnoj korelaciji sa školskim postignućem.

Ključne riječi: adolescencija, školski neuspjeh, emocionalne teškoće, socijalna prilagodba, obiteljsko ozračje, autoritarni roditelji, demokratski odgojni stil roditelja

Summary

AUTHORITARIAN PARENTAL CHILD REARING STYLE AS THE PREDICTOR OF SCHOOL UNDERACHIEVEMENT

Smiljana Zrilić
University of Zadar, Croatia
Department for education of primary school and kindergarten teachers

Varied and diverse implications of school underachievement of children with well developed *intellectual abilities* are becoming the frequent topic of numerous scientific studies. The purpose is to find the causes of its frequent spreading in all areas of the child's personality. Educational field and low grades are only one of the indicators of school underachievement. Changes in behaviour and mood, as well as somatic manifestations and psychosomatic illnesses (such as headache, sickness, gastrointestinal problems and skin problems) indicate failure in the social and emotional field of child's personality.

Underachievement is the result of mutual relations among different factors and their dynamic saturation, and therefore it is very hard to completely elucidate all causal relationships which can result in school underachievement. Taking the multiple causes as the starting point, this study concentrates on the parental child rearing

style and its predictive value for the school underachievement. As the beginning of adolescence is associated with the lack of interest for school, the sample in this study are the 8th grade pupils.

It has been shown that the authoritarian parental child rearing style results in pronounced school fobia and difficulties in social relations with peers, which could be the cause of school underachievement. On the contrary, the democratic rearing style is positively correlated with school achievement.

Key words: adolescence, underachievement, emotional difficulties, social adjustment, family environment, authoritarian parents, democratic parental child rearing style

Uvod

Najčešći indikator školskog neuspjeha su **loše ocjene** u školi. Ocjena je odraz sposobnosti, motivacije i znanja učenika, ali utječe i na njegov status u vršnjačkim skupinama, naklonost učitelja, zadovoljstvo roditelja, osobno zadovoljstvo. Neuspjeh se može manifestirati u **socijalnoj sferi**, a rezultira slabom prilagodbom, izoliranošću od vršnjaka, iskazivanjem agresivnosti prema drugim učenicima te teškoćama koje nastaju na **emocionalnom polju**: strah od nastavnika, strah od ispitivanja, školskih prijatelja, općenito strah od škole, u literaturi poznat kao školska fobija. Školski neuspjeh kod nekih učenika prepoznatljiv je i na tjelesnim promjenama (često imaju glavobolje, boli ih želudac, brzo se zacrvene, a kad se jako uzrujaju, čak i zamuckuju).

Korelati školskog neuspjeha

U dosadašnjim istraživanjima uočen je cijeli niz pokazatelja koji su u pozitivnoj korelaciji sa školskim neuspjehom učenika rane adolescentne dobi.

Inteligencija se vrlo često povezuje sa sposobnostima za učenje. Visoki stupanj inteligencije jedan je od preduvjeta uspješnosti, ali nije garancija. Za uspjeh u školi bitne su i neke **konativne osobine** (volja, upornost i marljivost), **afektivne osobine** (emocionalna inteligencija, empatija) te **motivacija**. Grgin (1999) naglašava i važnost **verbalnih sposobnosti** za školsko postignuće. Na ispitima redovito bolje ocjene dobivaju učenici koji imaju bogatiji rječnik i jezično znaju oblikovati naučene sadržaje.

Sazrijevanje prati emocionalno udaljevanje od roditelja, povećanje nezavisnosti i jačanje **utjecaja vršnjačkih skupina**. Adolescenti teže za vlastitim

identitetom i sami biraju prijatelje. Interes za školu slabi, a pravila ponašanja nameću prijatelji.

Razloge neuspjeha možemo tražiti i u čimbenicima vezanim za školu: **školsko i razredno ozračje, nezastupljenost stručnih službi u školi** (podaci Ministarstva RH za šk. god. 2003/04. govore da u 61% osnovnih škola radi pedagog, u 24% defektolog, u 18% psiholog i u 0,8% socijalni radnik, dok 15% osnovnih škola nema ni jednog stručnog suradnika), **preopširni programi, nastavnikov stil poučavanja**.

Jedan od zadanih ciljeva definiran programom suvremene škole je otklanjanje teškoća u **suradnji s roditeljima**. Suradnja roditelja i škole pokazuje se bitnim čimbenikom na različitim planovima djetetova funkcioniranja, no ona je i učiteljima jedan od pokazatelja o ponašanju nekih roditelja prema njihovoj djeci (Zloković, 2000).

Odgojni stil roditelja kao uzrok školskog neuspjeha

Poremećaj učenikova ponašanja i učenja vrlo često je posljedica poremećaja u odnosima unutar obitelji, slabe interakcije među članovima obitelji ili neprimjerenih i hladnih postupaka roditelja. Kako će se djeca odnositi prema školi, prema svojim obvezama, nastavniku, kako će se adaptirati u socijalnoj sredini, kako će se odnositi prema vršnjacima, te kako će se razvijati njegove emocije, sve to ovisi o **roditeljskom stilu odgoja**.

Američki psiholozi Galambos, Barker i Almeida (2003) u longitudinalnoj studiji u kojoj je bilo obuhvaćeno 109 obitelji pratili su ponašanje djece od 12. do 16. godine, te djelovanje odgojnih postupaka roditelja na probleme u ponašanju. Definirali su 3 dimenzije roditeljskog ponašanja: visoka tolerancija roditelja i popustljivost, stroga kontrola bez ljubavi i stvaranje negativnog ozra-

čja s osjećajem krivnje kod djece te nadzor nad ponašanjem i podrška roditelja. Najmanje problema u ponašanju pokazala su djeca čiji su roditelji imali nadzor nad ponašanjem, ali bez prisila i zabrana. Disciplina i postavljanje granica bitni su u sprječavanju agresivnosti, a podrška se pokazala kao važan prediktor uspjeha u školi i emocionalne stabilnosti. *Dijete je nezadovoljno kad ga roditelj nema vremena saslušati i, bez obzira što tijekom adolescencije jača utjecaj vršnjaka, ono očekuje od roditelja da s njim provede dio svog slobodnog vremena.*

Istraživanje provedeno u Americi (McHale, Crouter i Tucher, 2001) o aktivnostima u slobodnom vremenu djece rane adolescencije i njihovoj povezanosti s uspjehom u školi pokazalo je da djeca koja neorganizirano provode slobodno vrijeme, bez angažmana roditelja, i u socijalnim kontekstima bez nadzora, imaju lošije ocjene u školi. Vrijeme provedeno s roditeljima pozitivno je korelirano s dobrim ocjenama i negativno korelirano s poremećajima u ponašanju. Također se došlo do rezultata da djeca, koja provode više vremena s roditeljima, manje zapadaju u depresivna stanja i imaju manje emocionalnih teškoća. Vrijeme provedeno s roditeljima pozitivno je korelirano i sa socijalnom prilagodbom.

Karakteristike različitih stilova roditeljskog odgoja (povjerenje/nepovjerenje, sigurnost/n sigurnost, prihvaćanje/odbijanje, briga/nebriga, pohvala/ukor, podrška/kritika, visoka i niska očekivanja, topli i hladni odnosi, strah i povjerenje ...) određuju motiviranost i zalaganje za školsko akademsko postignuće. Kombinacijom navedenih dimenzija roditeljstva prepoznajemo različite odgojne stilove: cjelovito ponašanje roditelja (demokratski stil), autoritarni stil, protektivno ili zaštitničko ponašanje i stihijsko ili pasivno ponašanje roditelja.

Demokratski stil odgoja temeljen je na dijalogu, a ne na monologu roditelja. Visoka razina topline i nadzora karakteristike su demokratskog ponašanja roditelja koji pokazuju veliku brigu i skrb za dijete, ali isto tako postavljaju jasne granice kao posljedicu kontrole i nadzora. Djeca ovakvih roditelja obično su vrlo uspješna i samopouzdana, nemaju strah od roditelja, ali se trude na svim poljima svoga djelovanja kako bi razveselila roditelje i opravdala njihovo povjerenje. U periodu adolescencije nemaju tajni pred roditeljima i

zajednički otklanjaju teškoće. U obitelji vlada sigurnost i emocionalna stabilnost.

Autoritarni roditelji nisko su na dimenziji topline i visoko na dimenziji nadzora. Zasnivaju odgoj na prisilnome nametanju svog autoriteta, a često i tjelesno kažnjavaju. Autoritarni roditelji od djeteta traže nemoguće ne poštujući individualnost. U svojoj pretjeranoj želji da od svoje djece učine „naj haj” osobe, roditelji pred njih postavljaju neostvarive ciljeve i zadaće, pri čemu ih nerijetko i vrijeđaju ako im ne ostvare njihove želje (Previšić, 2003).

Postupci pretjerano strogih roditelja koji inzistiraju na apsolutnoj poslušnosti izazivaju neugodne doživljaje. Komunikacija u obitelji je vrlo oskudna i uglavnom se svodi na monolog roditelja, koji je prepun kritike za lijenost i razuzdanost, a siromašan argumentima. Autoritarni roditelji postavljaju čvrsta pravila i standarde, ali s djecom nikad ne raspravljaju o razlozima uspostavljanja takvih pravila niti razmišljaju o tome koliko je to djelotvorno za zdrav razvoj djeteta sa svim njegovim potencijalima. Ovakav odnos prema djeci pripisuju svojoj velikoj brizi za njih, a nisu svjesni da kritikama i hladnim postupcima nikad ne dolaze do dječjeg srca.

U adolescenciji dolazi do pobune zbog strogih postupaka roditelja. Ako izostane razgovor i dogovor te ako roditelj ne uzima u obzir mišljenje svog djeteta, može doći do neželjenih posljedica: djeca postaju buntovnici, krše društvene norme suprotstavljajući se tako roditeljskom autoritetu. Pokazalo se da su djeca previše autoritarnih roditelja (i onih koji ih čak fizički kažnjavaju) sklona delinkventnom ponašanju. Naime, kažnjavana djeca često su agresivna, a agresija u dječjoj dobi jedan je od prediktora delinkvencije maloljetnika. Djeca ovakvih roditelja često imaju neurotskih problema. Osim sklonosti agresivnom ponašanju i verbalnom konfliktima s vršnjacima mogu postati i sramežljivi, povučeni i prestrašeni, što ih, također, dovodi do izolacije i teškoća u socijalnim kontaktima. Kako nemaju podršku roditelja, nesamostalni su, pasivni, zabrinuti i nezadovoljni.

Autoritarni roditelji nerijetko grade autoritet na pogreškama, kao što su:

- patrijahalni odnosi u obitelji gdje je otac glava obitelji i svi se članovi obitelji podređuju isključivo njemu

- strogost i tjelesno kažnjavanje kao najoštriji i najopasniji oblik lažnog autoriteta, zbog čega dijete živi u vječnom strahu
- pogrešno shvaćanje prijateljstva između djece i roditelja, gdje roditelji drže distancu iz straha da ne izgube dostojanstvo i autoritet
- prodike i pouke
- podmićivanje i ucjenjivanje.

Predominantni roditelji mogu kod djece izazvati dvije krajnosti: pokorno dijete koje teži komformizmu (vlastito ponašanje prilagođava tuđemu mišljenju i ponašanju, unatoč vlastitom drukčijem stavu) ili pretjerano buntovno dijete (uvijek je nezadovoljno, buni se i teško uspostavlja kontakte na suradnji i kompromisu s okolinom). *Pokorna djeca boje se roditelja, strahuju od njihove reakcije na školske ocjene, što im dodatno otežava snalaženje u školi. Iako strah od škole može biti izazvan neprimjerenim postupcima nastavnika i odnosima u školskom prostoru, strah se može javiti i kao posljedica roditeljskog stila odgoja.*

Utvrđeno je da čak 70,6% anketiranih učenika svjesno osjeća strah i izriče kako se nečega boji. Među njima 13,33% strah osjeća vrlo često. Oko trećine učenika prepoznaje svoje učitelje kao osobe koje im ulijevaju strah, a čak 10% anketirane djece priznaje da se strašno boji svog oca i 2,6% majke (Leburić i Tomić-Koludrović, 1998).

Roditelji zaštitnici visoko su na dimenzijama topline i prihvaćanja. Skloni su zaštićivanju svoga djeteta od bilo kakvih obveza, osim školskih. Čak ga i u školi opravdavaju za nerad ili neposluš, a razloge neuspjeha traže u strogim nastavnicima, lošim udžbenicima ili preopširnim programima. Nerad i nepreuzimanje odgovornosti osnova su neuspjeha. Velika briga i popuštanje krajnost su koja rijetko ima dobre posljedice. Osobine ovakvih roditelja su niska očekivanja, popustljivost te pretjerano darivanje materijalnih dobara.

Stihijski ili pasivni roditelji ne pokazuju interes za aktivnosti koje se odnose na dijete. Dijete ovakvih roditelja vrlo je nesigurno, nema oslonac u roditeljima. Komunikacija među članovima obitelji uglavnom je skromna i bez zajedničkog rješavanja problema. Pasivni roditelji nisko su na dimenziji topline i na dimenziji nadzora. Djeca takvih roditelja ne pokazuju adekvatno ponašanje u socijalnoj interakciji, zahtjevna su i neposlušna.

Adolescencija ih poprilično odvaja od roditelja jer ih roditeljska nebriga jako pogađa.

Neuspjeh u školi može narušiti zamišljenu sliku koju roditelj ima o svom djetetu, što dovodi do mnogih promjena u odnosu roditelj — dijete. Suočeni s neuspjehom roditelji autoritarnog stila odgoja kažnjavanjem uvjeravaju djecu da je dobro obrazovanje imperativ za budući život i mjesto u društvu. Kazne i zabrane se obično odnose na izlaske, gledanje televizora, telefoniranje, a u posljednje vrijeme oduzima im se mobilni telefon i zabranjuje pristup Internetu. Ozračje u kući i odnosi unutar članova obitelji postaju vrlo neugodni, a djeca se osjećaju neprihvaćena, gube samopouzdanje. Kako su odlazak u školu i učenje svakodnevne aktivnosti, možemo reći da djeca autoritarnih roditelja žive pod kontinuiranim stresom.

Rezultati istraživanja koje su na uzorku od 533 adolescenta proveli američki psiholozi E. Vazquez-Nuttal i L. R. Nuttal, (1976) pokazuju da su odgojni stil roditelja i akademska motivacija djece pozitivno korelirani. Djeca čiji roditelji nemaju strogi nadzor nad njima, ali provode disciplinu bez neprijateljskog raspoloženja, postižu i bolji uspjeh u školi.

Lacković-Grgin (1982) u prikazu nekih stranih istraživanja utjecaja stila roditeljskog odgoja na socijalna ponašanja djece, utvrdila je da su djeca iz obitelji demokratskog stila rukovođenja socijalno poželjnija, socijalno zrelija te imaju bolje ocjene u školi.

Niz istraživanja govori o povezanosti odgojnog stila roditelja i emotivnih teškoća. Opterećenost obiteljskom situacijom, napetost, nepovjerenje, tjeskoba mogu se reflektirati kao neuspjeh u školi, najčešće u odnosima s drugom djecom ili nastavnikom.

Postavljeni teorijski okvir upućuje na niz faktora koji mogu biti razlog neuspjeha u školi. Najintragantnija je činjenica da neuspjehu uvelike mogu pridonijeti i roditelji. Suvremeno društvo traži od roditelja tolerantnost i popustljivost prema djeci. Autoritet roditelja gradi se na drugačijim vrijednostima nego prije nekoliko desetljeća.

Koji stil odgoja najviše djeluje na neuspjeh djeteta u školi manifestiran, ne samo slabom ocjenom već i teškoćama na socijalnom i emotivnom polju, pokušali smo doznati u istraživanju koje je provedeno na reprezentativnom uzorku učenika osmih razreda u Zadarskoj i Šibensko-kninskoj županiji.

EMPIRIJSKI DIO ISTRAŽIVANJA

(Istraživanje, Zrilić, 2003, za potrebe magistrarskog rada)

Cilj istraživanja: Utvrditi postoji li (i u kojoj mjeri) povezanost između školskog neuspjeha (akademsko postignuće, školska fobija i socijalna prilagodba) i **roditeljskog stila odgoja**.

Problemi

1. Ispitati neke aspekte školskog neuspjeha učenika viših razreda osnovne škole manifestiranog u školskim ocjenama (prosječan uspjeh i njegova distribucija u funkciji dobi).
2. Utvrditi faktorsku strukturu primijenjenog upitnika vezanog uz obiteljsko i školsko ozračje (roditeljski odgojni stilovi, strah od škole, emocionalne i socijalne teškoće kod djece) te pouzdanost dobivenih faktora.
3. Utvrditi eventualne povezanosti između ispitivanih varijabli.
4. Utvrditi koje se od ispitivanih varijabli vezanih uz obiteljsko i školsko ozračje mogu smatrati dobrim prediktorima školskog neuspjeha.

Hipoteze

1. Spol učenika determinira školski uspjeh.
2. *Autoritarni odgojni stil roditelja negativno djeluje na školsko postignuće.*
3. *Emocionalne i socijalne teškoće kod djece povezane su s roditeljskim stilom odgoja.*
4. *Emocionalne i socijalne teškoće imaju za posljedicu lošije školsko postignuće.*

Uzorak i ispitanici

Primijenjena je metoda uzorkovanja. Ispitivanja je provedeno tijekom listopada 2003. godine u osmim razredima osnovnih škola na uzorku od 361 učenika (193 ili 53,46% m i 168 ili 46,53% ž) u Zadru (OŠ K. Krstić, N = 42, OŠ Stanovi, N = 186), Šibeniku (OŠ P. Krešimira IV, N = 44), Benkovcu (OŠ Benkovac, N = 40) i Biogradu (OŠ Biograd, N = 49).

	SS	df	MS	F	p
dob (razred)	1,07	2/720	0,53	5,05	0,006656

Instrument

Prikupljanje podataka provedeno je anketnim upitnikom izrađenim za potrebe ovog istraživanja, a sastojao se od 2 dijela. U prvom dijelu ispitanici su (osim općih podataka — spol, škola i razred) iznijeli podatke o općem uspjehu na kraju 5. 6. i 7. razreda. Drugi dio upitnika sadržavao je 42 tvrdnje zatvorenog tipa (Likertova skala), kojima smo istraživali stil odgoja roditelja, emocionalne teškoće i socijalnu prilagodbu). Ispitanik je po osobnome mišljenju zaokružio jedan broj 1 — 5 (1 — nikad, 2 — rijetko, 3 — ponekad, 4 — često, 5 — uvijek).

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I NJIHOVA INTERPRETACIJA

Kako bi se dobio opći uvid u neke osnovne deskriptivne parametre školskog uspjeha i njegovu distribuciju, izračunat je prosječni školski uspjeh u tri razreda osnovne škole (pošto su ispitanici bili učenici 8. razreda, izračunao se uspjeh u 5. 6. i 7. razredu). Na taj način su se provjerili i eventualni efekti dobi na školski uspjeh.

Osnovni deskriptivni parametri školskog uspjeha u višim razredima osnovne škole

	N	M	Sd.
5. razred	361	4,163435	0,736654
6. razred	361	4,157895	0,718795
7. razred	361	4,094183	0,786691

Na prvi pogled, može se primijetiti da je nešto slabiji školski uspjeh u sedmom razredu osnovne škole u odnosu na prethodna dva. Kako bi se utvrdilo je li ta razlika statistički značajna, primijenjen je postupak jednosmjerne analize varijance (ANOVA) sa školskim uspjehom kao zavisnom varijablom.

Analiza varijance školskog uspjeha s obzirom na dob učenika (razred)

Analiza varijance je pokazala da je školski uspjeh znatno slabiji u sedmom razredu u odnosu na peti i šesti razred osnovne škole. Ipak, ova je razlika u apsolutnim terminima dosta mala (manje od 0,1 prosječne ocjene).

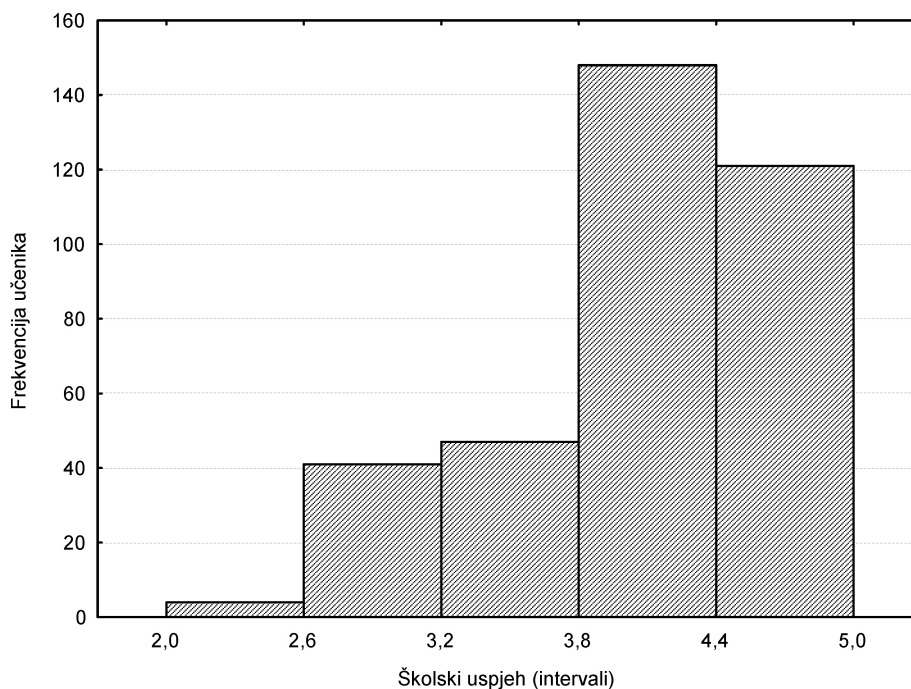
Korelacije između školskog uspjeha u višim razredima osnovne škole

	3.	4.	5.
3. Školski uspjeh (5. r.)	—	0,83	0,77
4. Školski uspjeh (6. r.)		—	0,84
5. Školski uspjeh (7. r.)			—

Budući da su korelacije među školskim uspjesima u višim razredima osnovne škole dosta visoke i statistički značajne, u daljnjim analizama bilo je opravdano koristiti se prosječnom mjerom školskog uspjeha u sva tri razreda osnovne škole kao relevantnom, zavisnom varijablom.

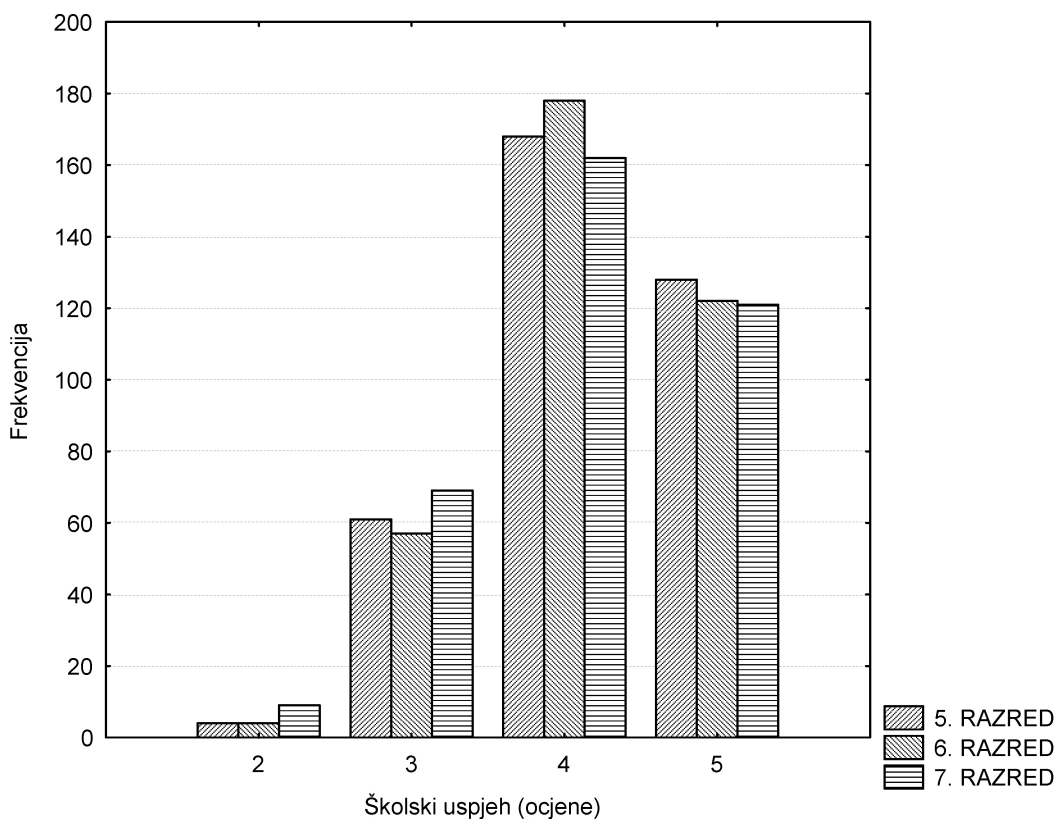
Prilikom objašnjenja negativno asimetrične distribucije školskog uspjeha svakako treba spomenuti „osobne jednadžbe” nastavnika u školi, ali i demografska i socijalna obilježja sredine u kojoj se škola nalazi. Neka su dosadašnja ispitivanja pokazala da je niži prosječan školski uspjeh u ruralnim sredinama, ali se uz njega veže i „normalnija” distribucija. S druge strane, upravo obilježja gradskih sredina, uz koje se obično veže i veći stupanj obrazovanja roditelja, imaju znatnih efekata na školski uspjeh te se na ovom uzorku ispitanika (uglavnom gradska populacija) mogla i očekivati negativno asimetrična distribucija.

Distribucija školskog uspjeha iskazanog prosječnom ocjenom u 5, 6. i 7. razredu O.Š.

Školski uspjeh u petom, šestom i sedmom razredu osnovne škole

	Peti razred				Šesti razred				Sedmi razred			
	f	cf	%	c%	f	cf	%	c%	f	cf	%	c%
2	4	4	1,10803	1,1080	4	4	1,10803	1,1080	9	9	2,49307	2,4931
3	61	65	16,89751	18,0055	57	61	15,78947	16,8975	69	78	19,11357	21,6066
4	168	233	46,53740	64,5429	178	239	49,30748	66,2050	162	240	44,87535	66,4820
5	128	361	35,45706	100,0000	122	361	33,79501	100,0000	121	361	33,51801	100,0000

Distribucija školskog uspjeha gotovo je identična u sva tri razreda osnovne škole, ali treba naglasiti da spol bitno determinira školski uspjeh. Naime, izračunat je prosječni školski uspjeh u sva tri razreda (5, 6. i 7), koji kod dječaka iznosi **3,946459**, a kod djevojčica **4,359127**.

Kako bi se procijenila struktura varijabli u upitniku vezanom uz obiteljsko i školsko ozračje (roditeljski odgojni stilovi, kvaliteta obiteljskih

interakcija, strah od škole, emocionalne i socijalne teškoće kod djece), odnosno, kako bi se iz većeg broja manifestnih varijabli došlo do manjeg broja latentnih faktora te definirale varijable relevantne za daljnje analize, urađena je faktor-ska analiza posebno za čestice vezane za kvalitetu obiteljskih interakcija i roditeljske odgojne stilove te one vezane uz različite aspekte školske prilagodbe.

Faktorska struktura zadržanih čestica drugog dijela upitnika (čestice vezane uz kvalitetu obiteljskih interakcija i roditeljske odgojne stilove)

ČESTICE U PRVOM DIJELU UPITNIKA	Faktor 1 (zasićenje)	Faktor 2 (zasićenje)	h² (komunalitet)
1. Veselim se kad je obitelj na okupu	0,561394	-0,122947	0,330279
2. Mislim da se moji roditelji slažu...	0,269134	-0,205858	0,114811
3. Moji roditelji se svađaju preda mnom	-0,251478	0,177654	0,094802
4. Moji roditelji nakon posla najviše vremena provode kod kuće	0,241705	-0,015318	0,058656
5. Roditelji vole razgovarati sa mnom...	0,560161	-0,175045	0,344421
6. Roditelji me hvale kad sam dobar...	0,401064	-0,120294	0,175323
7. Roditelji me upućuju i savjetuju...	0,564007	0,095360	0,327197
8. Roditelji mi daju zaduženja s povjerenjem	0,526667	0,039157	0,278912
9. Roditelji su zainteresirani za moje školske o...	0,619457	0,081436	0,390359
10. Roditelji su zainteresirani za moje izlaske izvan škole	0,416715	0,193516	0,211100
11. Roditelji znaju gdje sam kada nisam kod kuće	0,528569	-0,225890	0,330411
12. Osjećam se sigurno i zaštićeno...	0,571619	-0,165040	0,353986
13. Kad imam problem u školi, najprije kažem roditeljima	0,598698	-0,337466	0,472322
15. Moji roditelji idu u školu na sastanke...	0,359675	0,075801	0,135112
16. Moji roditelji imaju dobro mišljenje o nastavnicima u našoj školi	0,385431	0,007462	0,148613
17. Roditelji dolaze na školske priredbe...	0,378610	-0,033749	0,144484
18. Roditelji znaju moj školski raspored sati	0,499261	0,014616	0,249476
19. Roditelji žele da budem odlikaš	0,052536	0,272032	0,076761
20. Kad dobijem lošiju ocjenu nego što moji roditelji očekuju, oni se ljute na mene	-0,016512	0,596876	0,356534
21. Skrivam loše ocjene od roditelja	-0,319312	0,497131	0,349100
22. Lažem roditeljima	-0,338976	0,433551	0,302871
23. Ako mi roditelji nešto zabrane, o tome više ne smijem razgovarati s njima	0,086289	0,223207	0,057267
24. Strahujem kad napravim bilo kakvu pogrešku	0,138637	0,397313	0,177077
25. Roditelji mi naređuju i zahtjevaju od mene...	-0,162639	0,600008	0,386460
26. Roditelji mi upućuju neprimjerene riječi	-0,243159	0,435845	0,249087
27. Roditelji me tuku	-0,025144	0,370686	0,138041
karakteristični korijen (eigen vrijednost)	4,104627	2,148834	
% objašnjene varijance	0,157870	0,082647	

S obzirom na sadržaj čestica koje ga saturiraju, prvi faktor je interpretiran kao: **kvalitetna obiteljska interakcija i demokratski odgojni stil**, a drugi faktor interpretiran je kao **autoritarni stil odgoja i prevelika očekivanja roditelja**.

Ukupno je s oba faktora objašnjeno 25% varijance ispitivanog konstrukta, što implicira da su čestice u upitniku dosta heterogene s obzirom na svoj sadržaj.

Faktorska struktura zadržanih čestica drugog dijela upitnika (čestice vezane uz različite aspekte školske prilagodbe)

ČESTICE U DRUGOM DIJELU UPITNIKA	Faktor 1 (zasićenje)	Faktor 2 (zasićenje)	h ² (komunalitet)
29. Zacrvenim se kad nešto ne znam u školi	0,518658	0,153992	0,292720
30. Bojim se kad me nastavnik ispituje	0,718359	0,044678	0,518035
31. U školi sam prilikom ispitiv. toliko prestrašen da mi se tresu ruke	0,765571	0,056885	0,589336
32. Još dok se dijele testovi srce mi počne jako lupati	0,675533	0,135083	0,474592
33. U školi mi je mučno, boli me želudac ili glava	0,401401	-0,118274	0,175111
35. Plačem kad dobijem lošu ocjenu	0,239508	0,152729	0,080690
36. Suosjećam s drugima kad dobijem lošu ocjenu	0,214124	0,564765	0,364808
37. Veselim se kad moji prijatelji iz razreda dobiju odličnu ocjenu	0,080202	0,613953	0,383371
39. Rugam se drugoj djeci u školi i govorim im nepristojne riječi	-0,008576	-0,472448	0,223281
41. Poželim ići u drugu školu	0,287628	-0,133168	0,100464
42. Zadovoljan sam svojim izgledom	-0,186870	0,356352	0,161907
karakteristični korijen (eigen vrijednost)	2,215982	1,148333	
% objašnjene varijance	0,201453	0,104394	

Prvi dobiveni faktor interpretiran je kao **školska fobija**, a drugi kao **socijalna prilagodba i empatija**. U drugom dijelu upitnika, s dobivena dva faktora objašnjeno je 30% ukupne varijance, što upućuje na sadržajnu heterogenost čestica.

Nadalje, kako bi se provjerilo mogu li dobiveni faktori poslužiti kao zasebne varijable te kao takvi koristiti u daljnjim analizama, provjerena je njihova pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (mjera homogenosti čestica u upitniku).

Pouzadnost tipa unutarnje konzistencije i deskriptivni parametri ekstrahiranih faktora

	M	Sd	Cronbach α (koeficijent pouzdanosti)
Kvalitetna obiteljska int. (demokratski stil)	4,028841	0,495891	0,81
Autoritarni odgojni stil i visoka očekivanja	2,302862	0,579599	0,66
Školska fobija	2,184804	0,707863	0,74
Prilagodba u razrednu grupu	3,770083	0,793274	0,61

Kako su dobiveni faktori pokazali relativno zadovoljavajuću pouzdanost tipa unutarnje konzistencije te kako su pripadajuće čestice pokazale zadovoljavajuće korelacije s ukupnim rezultatom na subskali (faktoru), može se smatrati posve opravdanim koristiti se ovim novim varijablama u daljnjim analizama.

Povezanost između ispitivanih varijabli

Sljedeći problem ispitivanja bio je usmjeren na ispitivanje povezanosti između školskog uspjeha i varijabli vezanih za obiteljsko i školsko okruženje.

Treba naglasiti da je školski neuspjeh povezan s roditeljskim odgojnim stilom jer se pokazalo da autoritarni stil odgoja, uključujući i fizičko kažnjavanje djece negativno utječe na školski uspjeh (korelacije su negativne). Također, pokazalo se da su autoritarni stil odgoja i visoka roditeljska očekivanja povezani sa školskom prilagodbom i strahom od škole (školskom fobijom). Naime, što je autoritarni odgojni

stil jače izražen, to je i školska fobija veća. Isto tako, djeca autoritarnih roditelja slabije su socijalno prilagođena i empatija prema drugim učenicima je manja. Djeca autoritarnih roditelja prestrašena su te zbog straha od odbijanja teško sklapaju prijateljstva. Redovito imaju jače izraženu školsku fobiju jer se boje reakcije roditelja zbog loše ocjene.

Značajna je pozitivna korelacija između kvalitete obiteljske interakcije (pretežito demokratski odgojni stil) i socijalne prilagodbe, odnosno, djeca u čijim je obiteljima kvalitetna obiteljska interakcija bolje se prilagođavaju u razrednu cjelinu.

Prediktori školskog neuspjeha među varijablama vezanim uz obiteljsko i školsko ozračje

Kako bi se objasnili odnosi između ispitivanih varijabli, osobito kada je riječ o faktorima obiteljske interakcije i teškoća djece u školi, urađene su regresijske analize s navedenim faktorima kao zavisnim varijablama.

Matrica interkorelacija između ispitivanih varijabli (N=361)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Školski uspjeh (5. r.)	-	0,83	0,77	-0,02	-0,11	-0,09	0,01
2. Školski uspjeh (6. r.)		-	0,84	0,03	-0,11	-0,06	0,09
3. Školski uspjeh (7. r.)			-	0,04	-0,12	-0,06	0,09
4. Kvalitetna obiteljska int.				-	-0,25	0,07	0,45
5. Autoritarni stil roditelja					-	0,21	-0,32
6. Školska fobija						-	0,10
7. Prilagodba i empatija							-

$$r_g = 0,113 \quad p < 0,05$$

$$r_g = 0,148 \quad p < 0,01$$

Zadnji korak

	BETA	T(356)	P-LEVEL
SPOL	0,119864	2,57458	0,010439
Autoritarni odgojni stil	-0,101494	-2,07443	0,038758
Prilagodba u razrednu grupu	0,416513	8,50307	0,000000

Rezultati stupnjevite (backward) regresijske analize s kvalitetom obiteljske interakcije kao kriterijskom varijablom

$$R = 0,48936027 \quad R^2 = 0,23947347$$

$$F(4,356) = 28,024 \quad p < 0,0000$$

Čini se da su dobri prediktori kvalitetne obiteljske interakcije spol, autoritativni odgojni stil i prilagodba u razrednu grupu. Djevojčice procjenjuju kvalitetu obiteljske interakcije kao bolju. S druge strane autoritarni odgojni stil izgleda da „umanjuje” kvalitetu odnosa u obitelji. Najvažniji

prediktor, koji najviše pridonosi objašnjenju varijance obiteljskih odnosa je prilagodba djece u razrednu grupu. Kvalitetna obiteljska interakcija u kojoj dominira demokratski stil odgoja i povjerenje između roditelja i djece, čini se da je preduvjet za dobru socijalnu prilagodbu djece.

Rezultati stupnjevite (*backward*) regresijske analize s autoritarnim odgojnim stilom kao kriterijskom varijablom

Zadnji korak

	BETA	T(356)	P-LEVEL
SPOL	-0,152344	-3,00428	0,002851
Kvalitetna obiteljska interakcija	-0,114979	-2,14384	0,032723
Školska fobija	0,300238	5,96260	0,000000
Prilagodba u razrednu grupu	-0,284611	-5,34033	0,000000

$R = 0,44487066$ $R^2 = 0,19790990$

$F(4,356) = 21,960$ $p < 0,00000$

Dobri prediktori autoritarnog odgojnog stila su spol, kvaliteta obiteljske interakcije, školska fobija i prilagodba u razrednu grupu. Izgleda da dječaci odgojni stil svojih roditelja procjenjuju autoritarnijim te ih roditelji češće fizički kažnjavaju. Također se čini da autoritarni stil i visoka očekivanja umanjuju kvalitetu obiteljske interakcije, a djeca su slabije prilagođena u razrednu grupu. Simptomi školske fobije jače su izraženi.

Rezultati stupnjevite (*backward*) regresijske analize sa školskom fobijom kao kriterijskom varijablom

Zadnji korak

	BETA	T(356)	P-LEVEL
SPOL	0,387563	7,87119	0,000000
Školski uspjeh	-0,165083	-3,34541	0,000909
Autoritarni odgojni stil	0,285704	5,73392	0,000000
Prilagodba u razrednu grupu	0,170535	3,44084	0,000649

$R = 0,46526740$ $R^2 = 0,21647376$

$F(4,356) = 24,589$ $p < 0,00000$

Slični odnosi među varijablama opaženi su i kad je riječ o školskoj fobiji kao kriterijskoj (zavisnoj) varijabli. Ovdje treba spomenuti da je školski neuspjeh također dobar prediktor školske fobije, i to u očekivanom smjeru. Učenici koji postižu lošiji školski uspjeh pokazuju u većoj mjeri emocionalne i socijalne teškoće vezane uz školsku fobiju.

Rezultati stupnjevite (*backward*) regresijske analize sa školskom prilagodbom kao kriterijskom varijablom

Zadnji korak

	BETA	T(356)	P-LEVEL
Kvalitetna obiteljska interakcija	0,387473	8,21262	0,000000
Autoritarni odgojni stil	-0,249381	-5,19099	0,000000
Školska fobija	0,119447	2,55325	0,011088

$R = 0,52260920$ $R^2 = 0,27312038$

$F(4,356) = 33,441$ $p < 0,0000$

I na kraju treba reći da prilagodbu djece u razrednu grupu najbolje determiniraju kvaliteta obiteljske interakcije, odgojni stil i školska fobija. Demokratski odgojni stil i kvalitetan brak, za razliku od autoritarnog stila i visokih očekivanja roditelja, pomažu djeci u boljoj prilagodbi na školske prilike.

Zaključak

Iako je neuspjeh rezultat suodnosa između različitih faktora i njihova dinamičkog prožimanja, možemo zaključiti da je neuspjeh varijabla pod snažnim utjecajem obitelji.

Kako školski neuspjeh nije istraživani samo s aspekta školskih ocjena već i socijalne prilagodbe i emotivnih teškoća koje nastaju zbog događaja u školi, možemo reći da **autoritarni odgojni stil** izrazito negativno djeluje na sva područja djetetove osobnosti. U matrici interkorelacija vidljivo je da su korelacije školskog postignuća i autoritarnog odgojnog stila roditelja negativne, čime se potvrđuje 2. hipoteza istraživanja. Posljedica ta-

kva roditeljskog stila odgoja je izraženija školska fobija, a djeca su slabije socijalno prilagođena i manje empatična prema drugoj djeci u školskoj sredini. Isto tako, pokazalo se da učenici koji pokazuju u većoj mjeri emotivne i socijalne teškoće vezane uz školsku fobiju postižu i lošiji školski uspjeh. Time su se potvrdile 3. i 4. hipoteza istraživanja.

Spol učenika (1. hipoteza) u korelaciji je sa školskim ocjenama. Djevojčice postižu znatno bolji školski uspjeh, a razloge možemo tražiti upravo u stilu odgoja. Naime, djevojčice procjenjuju kvalitetu obiteljske interakcije kao bolju, a dječaci odgojni stil svojih roditelja procjenjuju autoritarnijim te ih roditelji češće fizički kažnjavaju.

Nasuprot tome, demokratski odgojni stil u značajnoj je pozitivnoj korelaciji sa školskim uspjehom i socijalnom prilagodbom. Djeca čiji roditelji koriste demokratski odgojni stil bolje se prilagođavaju u razrednu cjelinu. Demokratski stil koji potiče povjerenje i iskrenost, otvara prostor za kvalitetnu komunikaciju, humanizaciju odnosa, stvarajući time obiteljsko ozračje koje djeluje pozitivno i motivirajuće za dijete.

Literatura

- Ajduković, M. (1990), Stil odgoja u obitelji kao faktor delinkventnog ponašanja djece, Zagreb, Primijenjena psihologija, br. 11(1), 47 – 54.
- Ben-Zur, H. (2003), Happy Adolescents: The Link Between Subjective Well-Being, Internal Resources, and Parental Factors. *Journal of Youth and Adolescence*, br. 2, 67 – 79.
- Galambos, N. L.; Barker, E. T., Almedia, D. M. (2003), Parents Do Matter: Trajectories of Change in Externalizing and Internalizing Problems in Early Adolescence, *Child Development*, br. 2, 578 – 594.
- Grgin, T. (1999), Školsko ocjenjivanje znanja, Jastrebarsko, Naklada Slap.
- Halmi, A. (1999), Temelji kvantitativne analize u društvenim znanostima, Zagreb, Alinea.
- Jurić, V. (1993), Školska i razredno-nastavna klima, u: Priručnik za ravnatelje odgojno-obrazovnih ustanova, Zagreb, Znamen.
- Lacković-Grgin, K. (1982), Roditeljski stil rukovođenja i socijalno ponašanje učenika, Zagreb, Primijenjena psihologija, br. 3, 74 – 77.
- Leburić, A. i Tomić-Koludrović, I. (1998), Obitelj – dijete – škola, Zadar, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 139 – 156.
- McHale, M. S.; Crouter, C. A., Tucher, J. C. (2001), Free-Time Activities in Middle Childhood, *Child Development*, br. 6, 1764 – 1778.
- Previšić, V. (2003), Obitelj kao odgojno-socijalna zajednica, u: Puljiz, V. i Bouillet, D. (ur), Nacionalna obiteljska politika, Zagreb, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 191 – 204.
- Vazquez-Nuttall, E. i Nuttall, L. R. (1976), Parent – Child Relationship and Effective Academic Motivation, *The Journal of Psychology*, br. 94, 127 – 133.
- Vukasović, A. (1996), Roditeljski stavovi o odgojnim postupcima roditelja, Zagreb, HPKZ, Napredak, br. 2, 180 – 189.
- Zloković, J. (1998), Školski neuspjeh – problem učenika, roditelja i učitelja, Rijeka, Filozofski fakultet Rijeka.
- Zloković, J. (2000), Poticanje roditelja na bolju suradnju sa školom, u: Rosić, V. (ur), Nastavnik i suvremena obrazovna tehnologija. Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog kolokvija u Gospiću, Rijeka, Grafika/Graftrade Žagar, 243 – 250.
- Zrilić, S. (2004), Povezanost odgojnih postupaka roditelja i školskog neuspjeha, neobjavljeni magistarski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu.